

Pleidooi

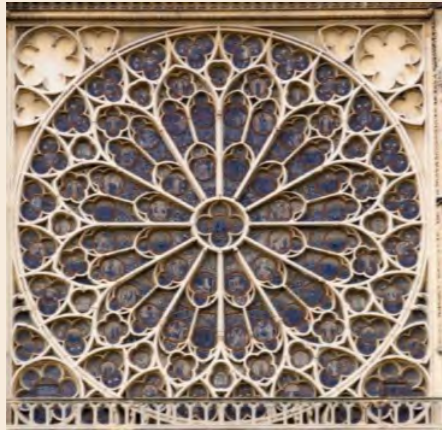
voor het behoud
van het
kunstwerk

Glas in Beton

van

Jan Meine Jansen

Roosvenster Notre Dame, Parijs
Glas in natuursteen
1260
130 m²

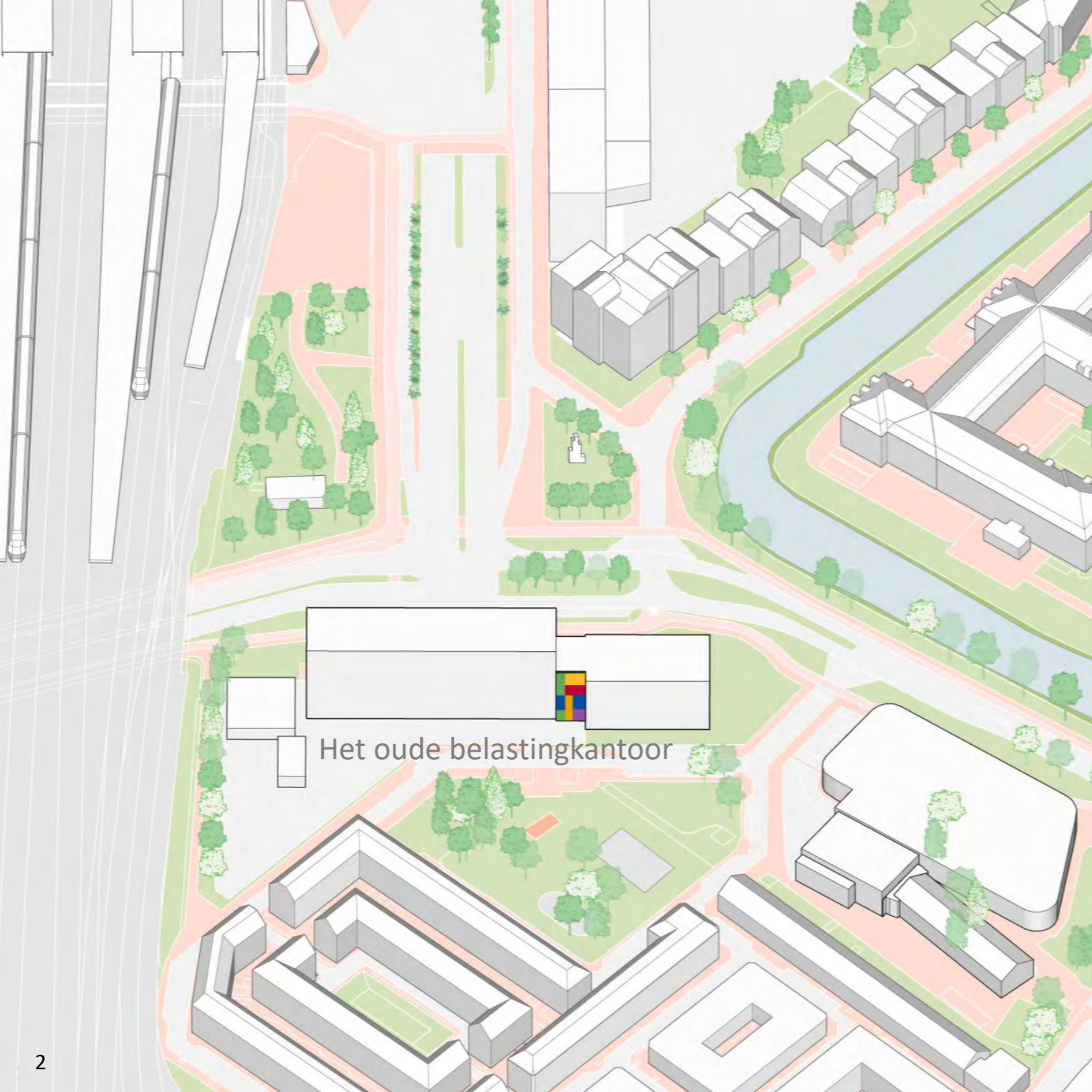

Belastingkantoor, Leiden
Glas in beton
1966
130 m²

De gemeente Leiden is plan het voormalig belastingkantoor te slopen. Het moet plaats maken voor een nieuwe inrichting van het stationsgebied. Daarmee dreigt een uniek topstuk van monumentale kunst uit de wederopbouwperiode in Leiden en Nederland te verdwijnen.

Het glas-in-beton kunstwerk van ruim 17 meter hoog en 7 meter breed is door Jan Meine Jansen ontworpen om door veel mensen gezien te worden.

Dit kunstwerk, een 'Ode aan de Stijl', moet en kán behouden blijven!

Het oude belastingkantoor

Advies van de monumenten-selectiecommissie uit 2011:

"Het meest in het oog springend onderdeel (..) is het glas-in-beton kunstwerk van Jan Menno Meine Jansen. Dit uitzonderlijke werk geldt meteen als het grootste Leidse kunstwerk in of aan een publiek gebouw. Alleen in de wederopbouwarchitectuur komt kunst met een dergelijke omvang voor."

De gebiedsvisie Stationsgebied uit april 2021:

"Het kunstwerk van Jan Meine Jansen wordt opgenomen in de nieuwbouw. Het kunstwerk zal zichtbaar zijn voor publiek."

Kunst-, Cultuur- en Architectuurhistorische Waardestelling

Kunsthistorische waarde

“Het abstracte glas-in-beton kunstwerk bestaat uit een raster van beton met geometrische openingen van onregelmatige formaten die onderverdeeld zijn in kleinere rechthoekige segmenten. De hoofdkleuren van het glas zijn rood, geel en blauw.

Het is een Geometrisch-abstract kunstwerk en behoort tot de Concrete Kunst of Art Concret in de architectuur uit de Wederopbouwperiode. Deze naoorlogse kunststroming heeft haar wortels in de Art Concret van De Stijl, beroemd om het gebruik van de primaire kleuren rood, geel en blauw. De invloed van Van Doesburg is zichtbaar door de toevoeging van secundaire kleuren zoals bijvoorbeeld groen. Musea in Amsterdam en New York organiseerden indertijd tentoonstellingen over De Stijl.

Dit glas-in-beton kunstwerk is een Monumentaal kunstwerk dat zowel ontworpen is om het aan de buitenkant, van een afstand als één geheel te zien maar het is zeker ook bedoeld om het aan de binnenkant van dichtbij te ‘belevén’. De veranderende zonnestand gedurende de dag, zal de lichtprojectie en de kleuren van het glas langzaam door de ruimte bewegen. Dat is de verbeelding van de Vierde –niet meetbare- dimensie: Ruimte - Tijd. Het kunstwerk is een unicum en een van de belangrijkste opdrachten van de Rijksgebouwendienst uit die periode. Het raam heeft een verticale compositie en is als een geheel ontworpen”.

Cultuurhistorische waarde

“Het ligt voor de hand dat Jan Meine Jansen de Concrete Kunst van De Stijl als inspiratie heeft gebruikt. De wereldberoemde De Stijl is namelijk in 1917 in Leiden opgericht door Theo van Doesburg. Dit glas-en-beton kunstwerk is

site-specifiek omdat het is verbonden met de cultuurgeschiedenis van Leiden. Op een zonnige dag, worden de kleuren door het licht versterkt en zullen op de trap kleureffecten geven. De bezoeker op de trap ‘baadt zich’ dan in de kleuren van De Stijl”.

Architectuurhistorische waarde

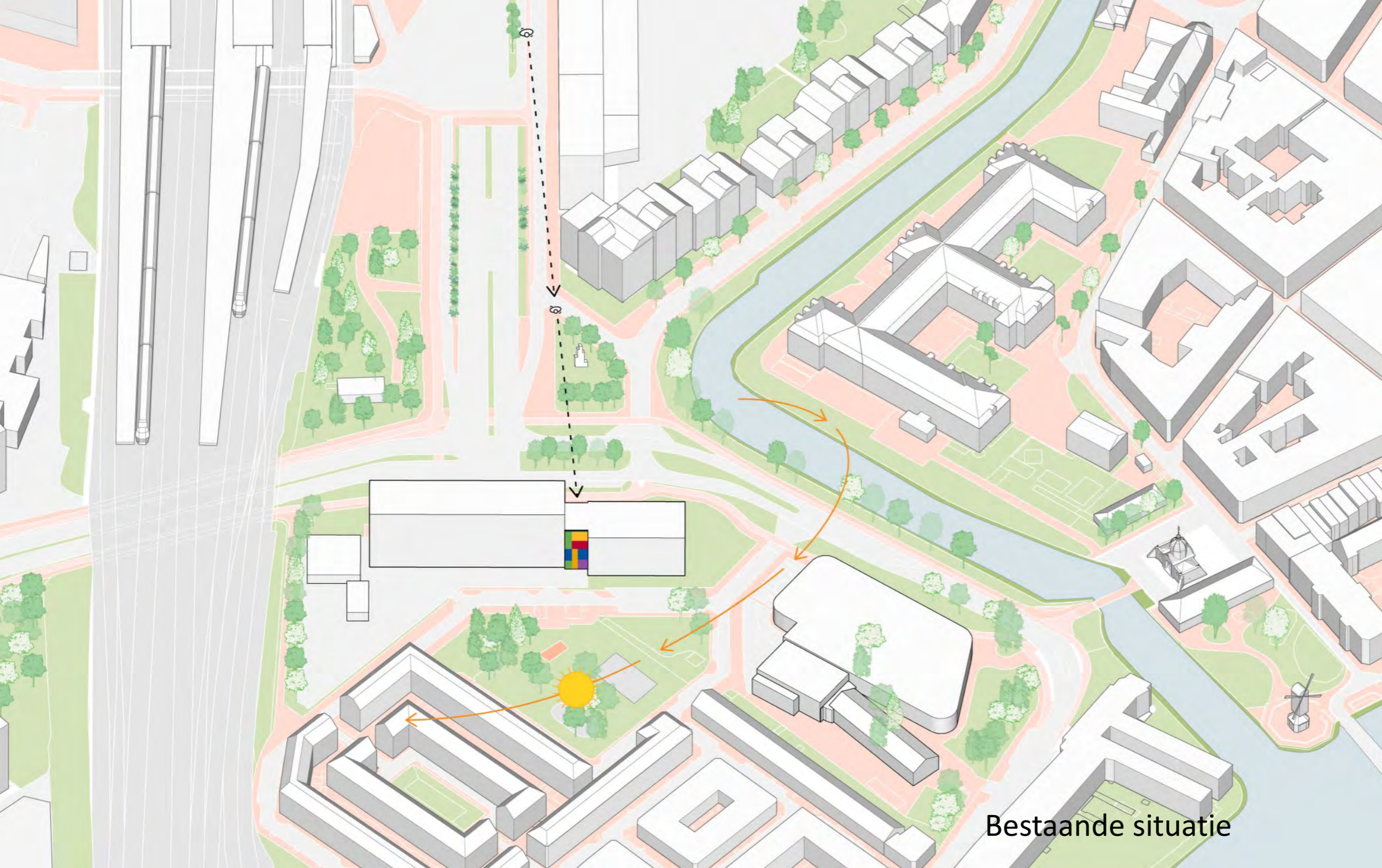
“De twee materialen, het glas en het beton, maken samen deel uit van dit kunstwerk: het vormt één integraal geheel. Glas-in-beton is een typische wederopbouw techniek die steeds zeldzamer wordt omdat het een weinig toegepaste en kostbare techniek is en veel kunstwerken inmiddels gesloopt zijn. De glas-in-betonwand heeft zeldzaamheidswaarde.

Jan Meine Jansen volgde op de Amsterdamse Rijksacademie van Beeldende Kunsten zijn opleiding Monumentale Kunsten bij professor Campendonk. De Leidse glas-in-betonwand behoort tot zijn belangrijkste kunstwerken”.

Bron: Yteke Spoelstra, 'De kleuren van De Stijl in glas' in: Monumentaal en Allard Architecture, Glas in beton kunstwerk van Jan Meine Jansen. Stationsplein 107 Leiden. p.3-44, Onderzoeksrapport tbv. gemeente Leiden 2019-2020

Enkele van de 21 voorstudies, collectie Lakenhal

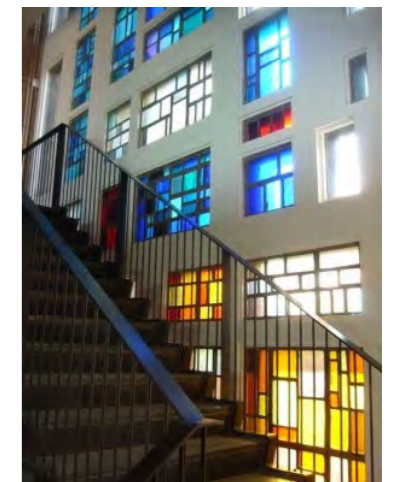

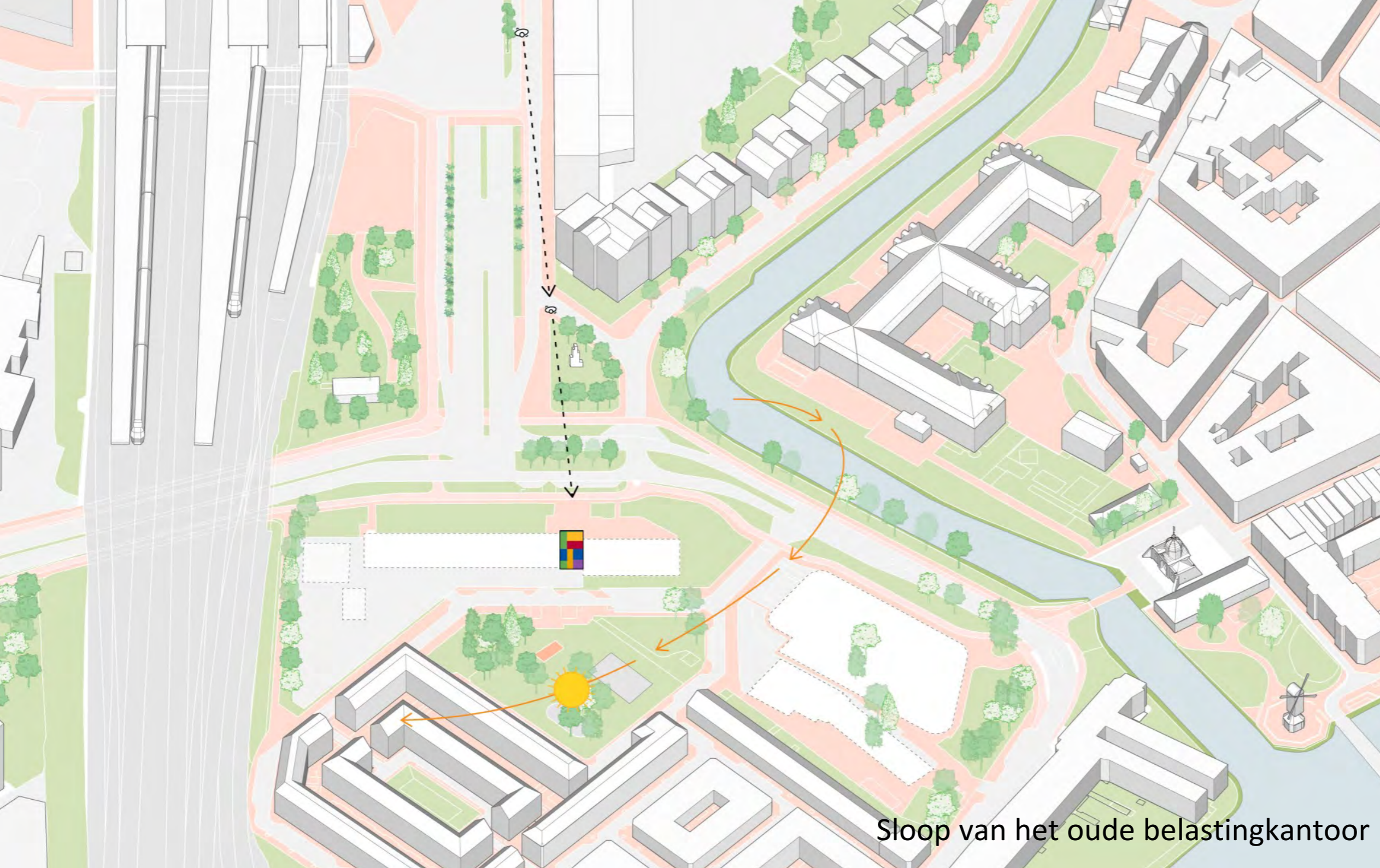
Bestaande situatie

Bij het ontwerp was het zonlicht het uitgangspunt. Door de baan van de zon ontstaat een steeds veranderend kleurenspeel.

Het is zichtbaar vanaf verre en in zijn geheel, ondanks dat er vloeren en trappen voor zitten.

De ideeën van De Stijl waren een inspiratiebron en daarmee is het kunstwerk zeer Leids.

Het belastingkantoor zal afgebroken worden voor een nieuwe woonwijk. In de Gebiedsvisie voor het stationsgebied staat: “het kunstwerk wordt opgenomen in de nieuwbouw en is zichtbaar voor het publiek”.

Het kunstwerk is helaas toch niet opgenomen in het uiteindelijke bestemmingsplan. Demontage en herplaatsing elders blijkt kostbaar.

Ons voorstel is om het kunstwerk op zijn plek te laten en op te nemen in de nieuwe bouwblokken.

Sloop van het oude belastingkantoor

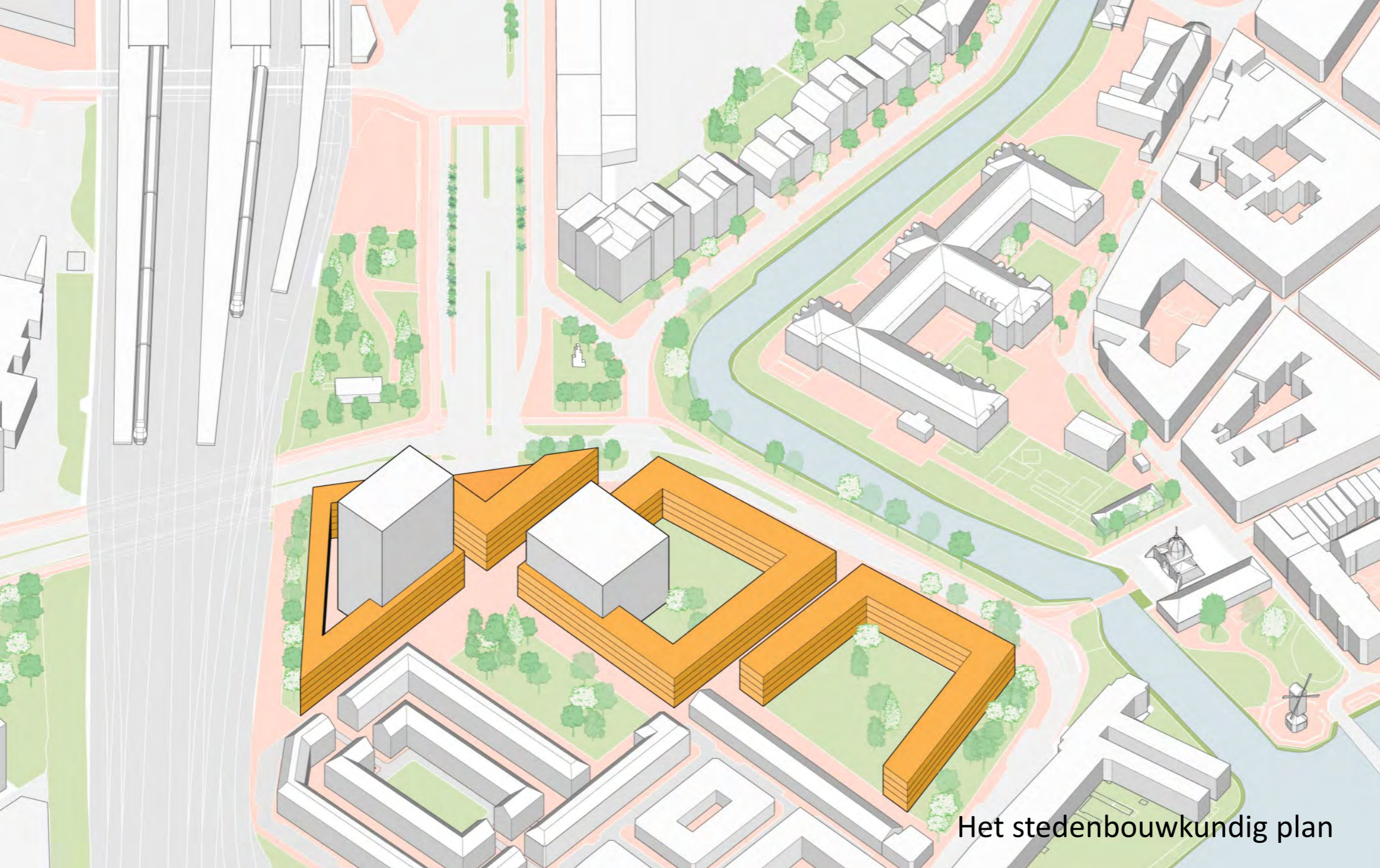

Het kunstwerk en het grondplan van de nieuwe wijk

In het ontwerp bestemmingsplan voor de nieuwe wijk past het kunstwerk vooralsnog niet.

Wij willen aantonen, dat het kunstwerk van Jan Meine Jansen op de plek waar het nu is, opgenomen kan worden in de bouwplannen, met behoud van de stedenbouwkundige uitgangspunten en bedoelingen.

En dat er tegelijkertijd volledig recht wordt gedaan aan het kunstwerk.

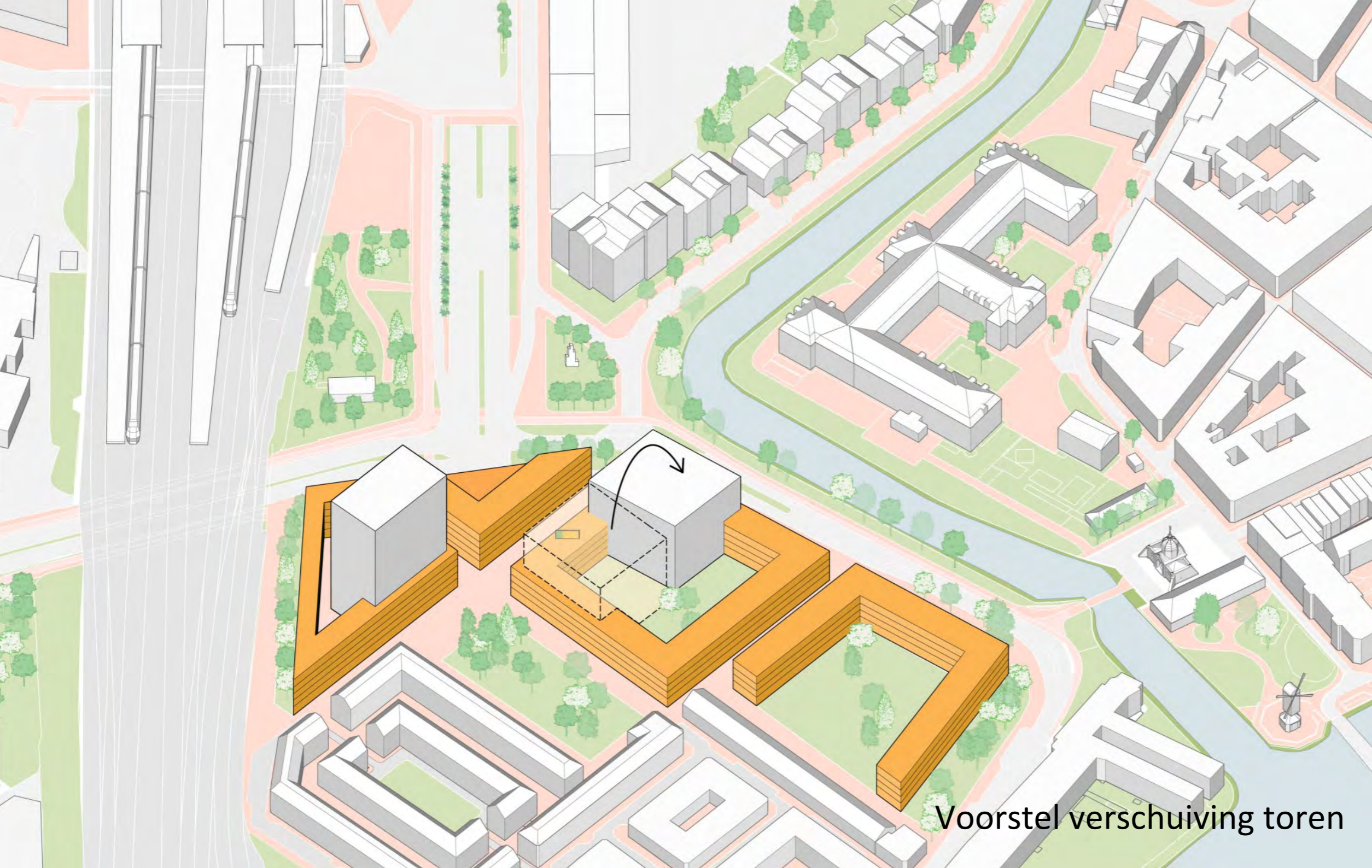

Het stedenbouwkundig plan

Het bestemmingsplan met links bouwblokken M1a en M1b, midden blok M2 en rechts M3. Volgens het bestemmingsplan is hier geen plaats voor het kunstwerk.

Een variant van de bouwblokken waarbij het kunstwerk kan blijven staan, werd (helaas) nog niet onderzocht.

In de navolgende stappen, tonen wij aan dat goed mogelijk is.

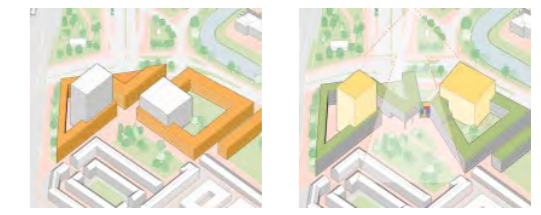

Voorstel verschuiving toren

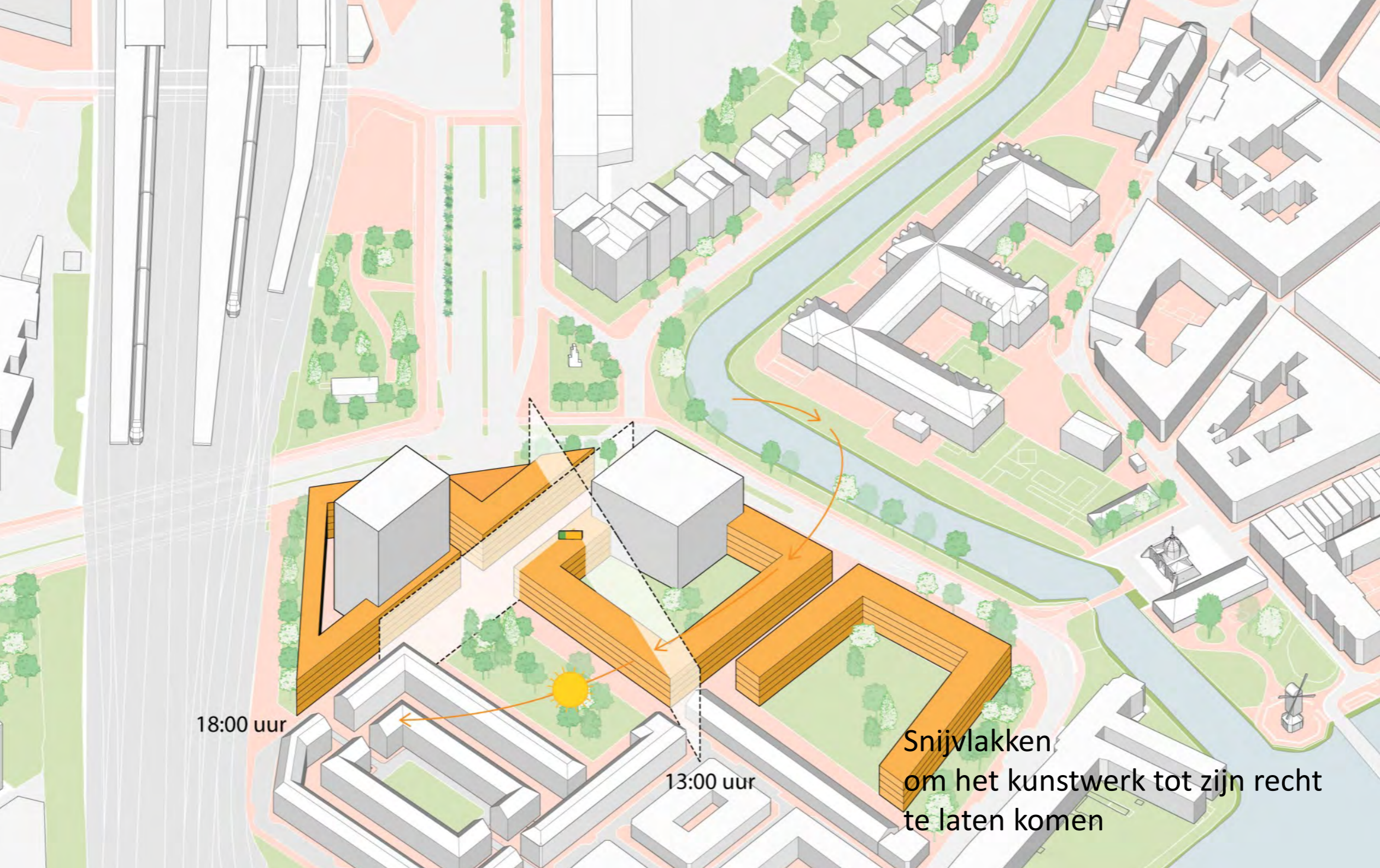
Wij stellen voor het 30 meter hoge accent binnen het bouwblok M2 te verplaatsen

Verplaatsen van de toren zal gewaardeerd worden door de bewoners van de nu al aanwezige woningen in Transvaal.

Aan de andere zijde, de kant van het museum volkenkunde, leidt de 30 meter hoogte niet tot problemen.

De ruimtewerking vanuit Transvaal wordt daarentegen veel beter.

18:00 uur

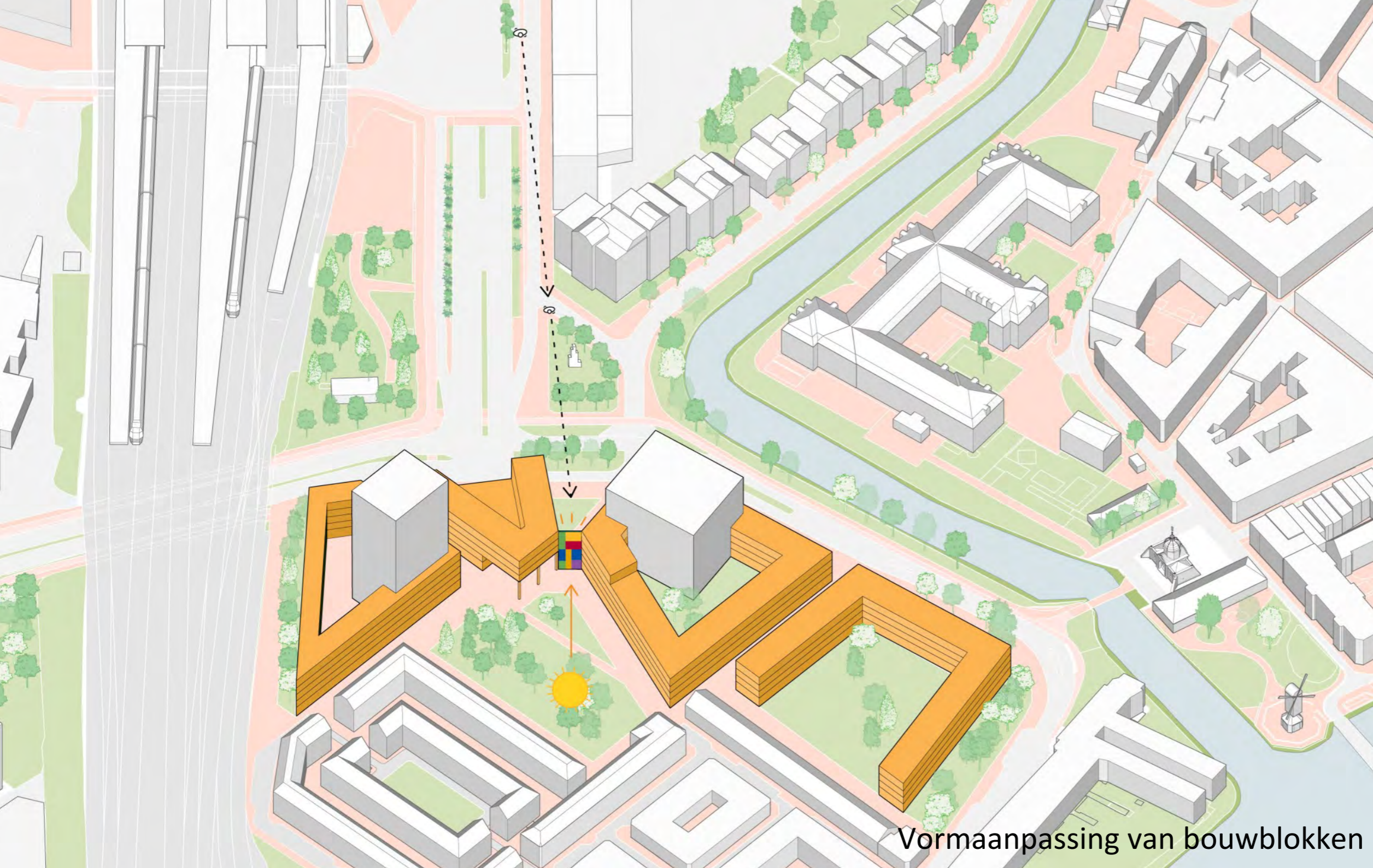
13:00 uur

**Snijvlakken
om het kunstwerk tot zijn recht
te laten komen**

Het kunstwerk staat nu nog in een te bebouwen deel.

Het kunstwerk komt tot zijn recht als de zon er vrij op kan schijnen en het vanaf de andere zijde (stationsgebied en singel) goed zichtbaar en beleefbaar is.

De hier getekende snijvlakken kunnen de basis zijn de bouwblokken aan te passen, met behoud van woningcapaciteit en stedenbouwkundige bedoeling.

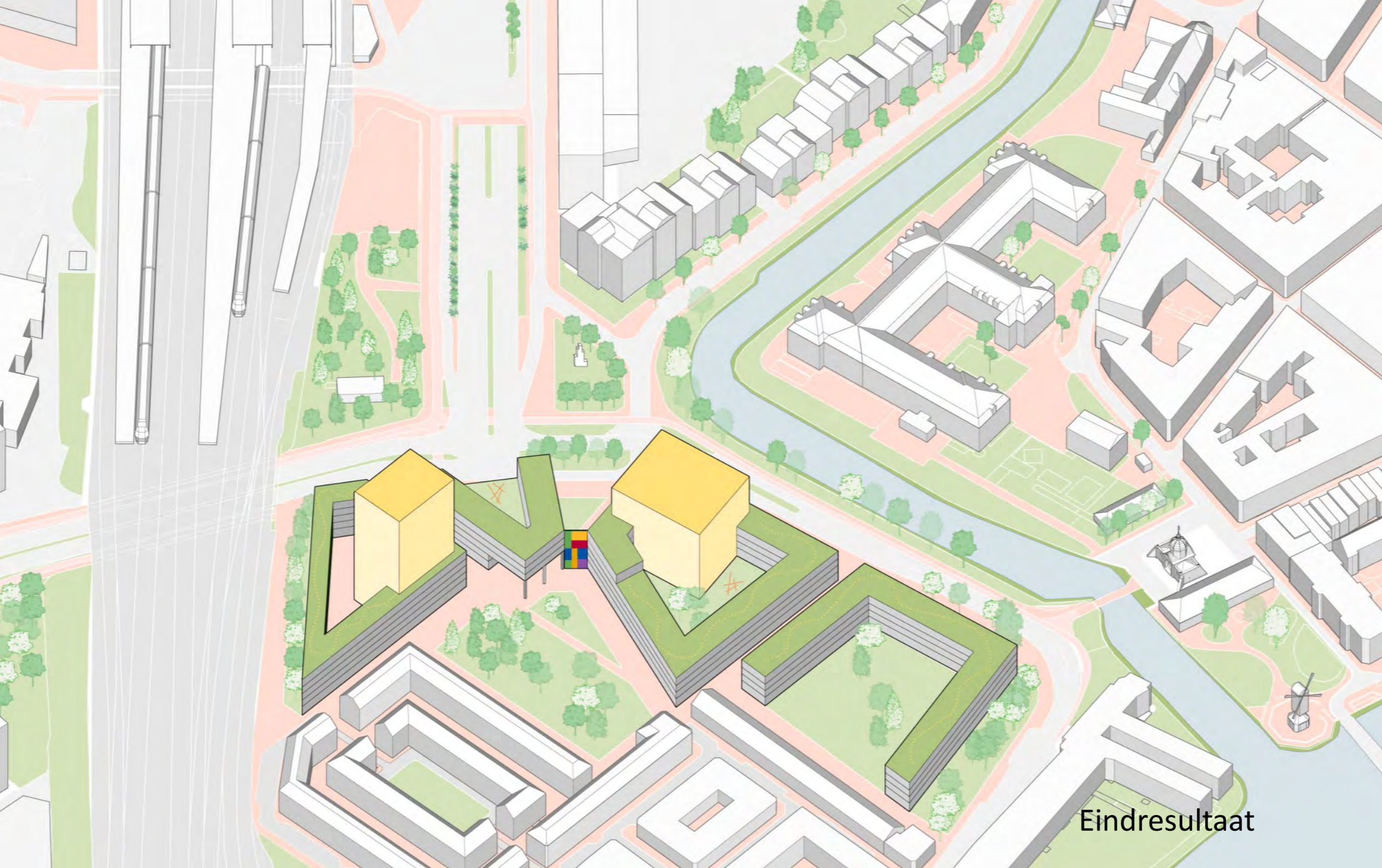
Bouwblok M1b krijgt in deze uitwerking een aangepaste vorm en een uitkraging. Ook bouwblok M2 is aangepast.

Het kunstwerk staat vrij, ingeklemd tussen M1b en M2. De zon kan er vrij op schijnen en er is zichtbaarheid vanuit het stationsgebied en de singel.

De woningcapaciteit blijft overeind, evenals de stedenbouwkundige routes. Er ontstaan twee interessante publieke ruimtes.

Het oppervlakte openbaar groen kan met 30% worden vergroot.

Vormaanpassing van bouwblokken

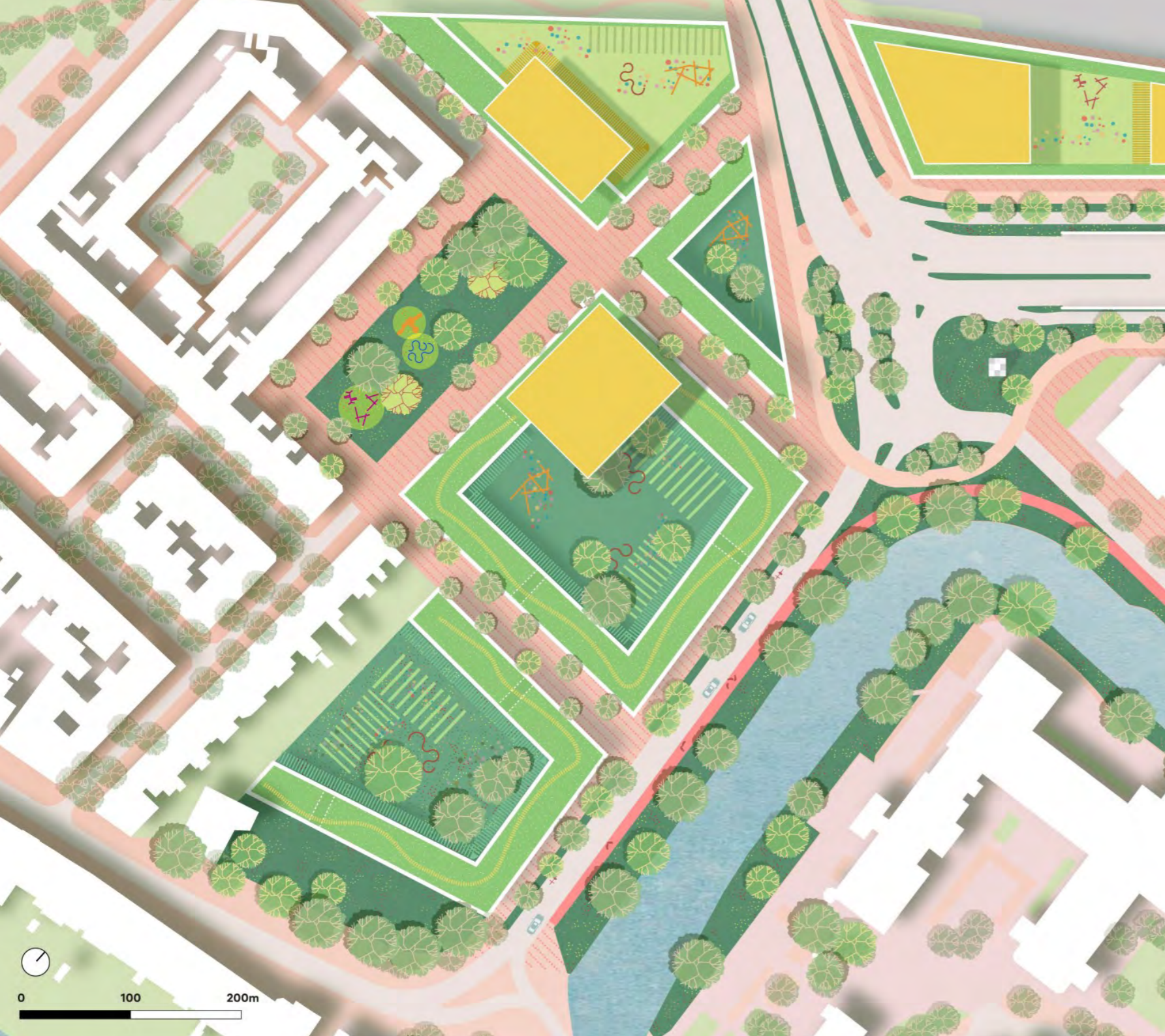

Eindresultaat

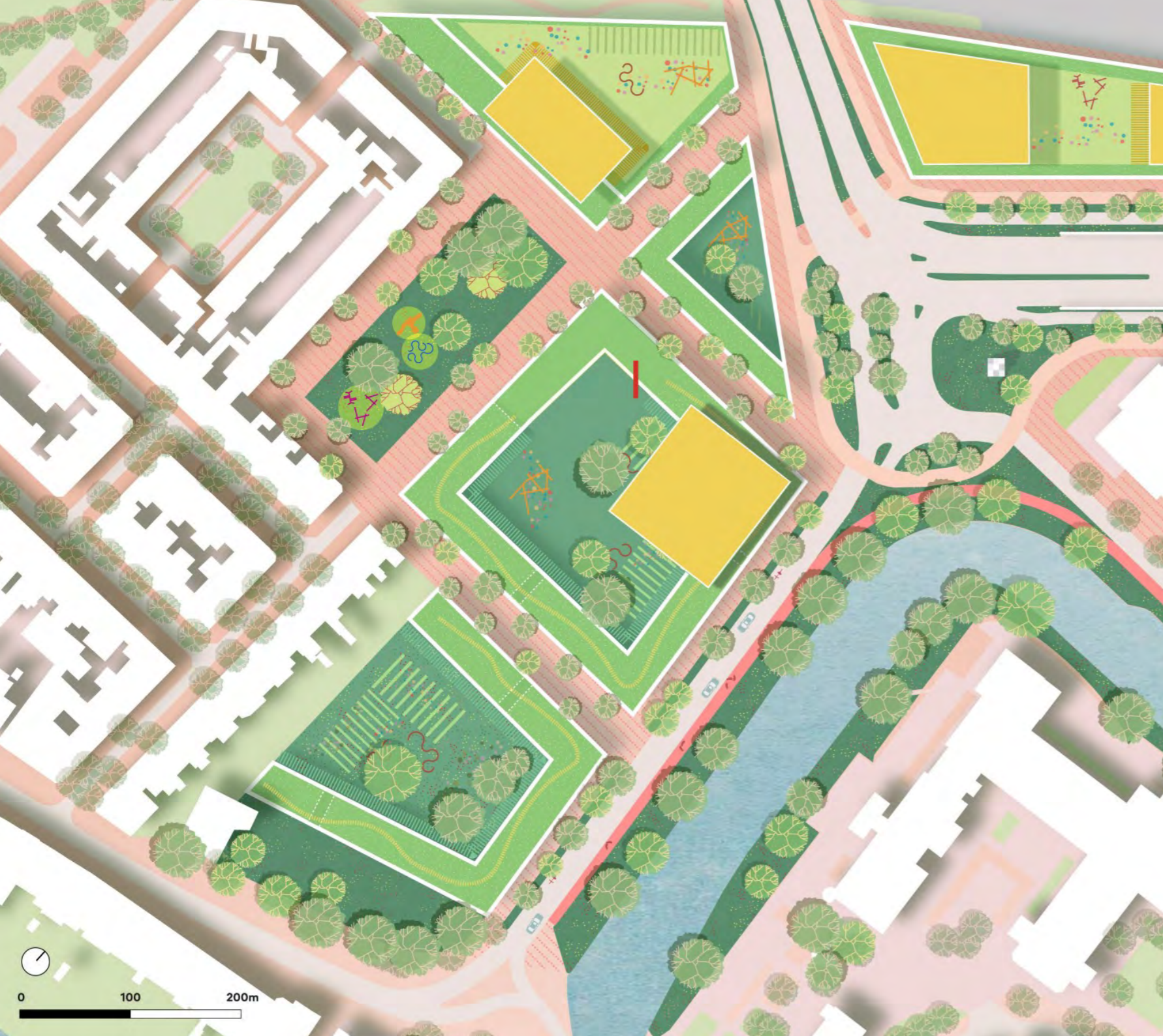
De woningcapaciteit blijft overeind, evenals de stedenbouwkundige routes.

Uitgangspunten uit het beeldkwaliteitsplan van het Stationsgebied (de 'sokkels') blijven gehandhaafd.

Er ontstaan twee interessantere publieke ruimtes en er is meer publiek groen.

Huidig bestemmingsplan

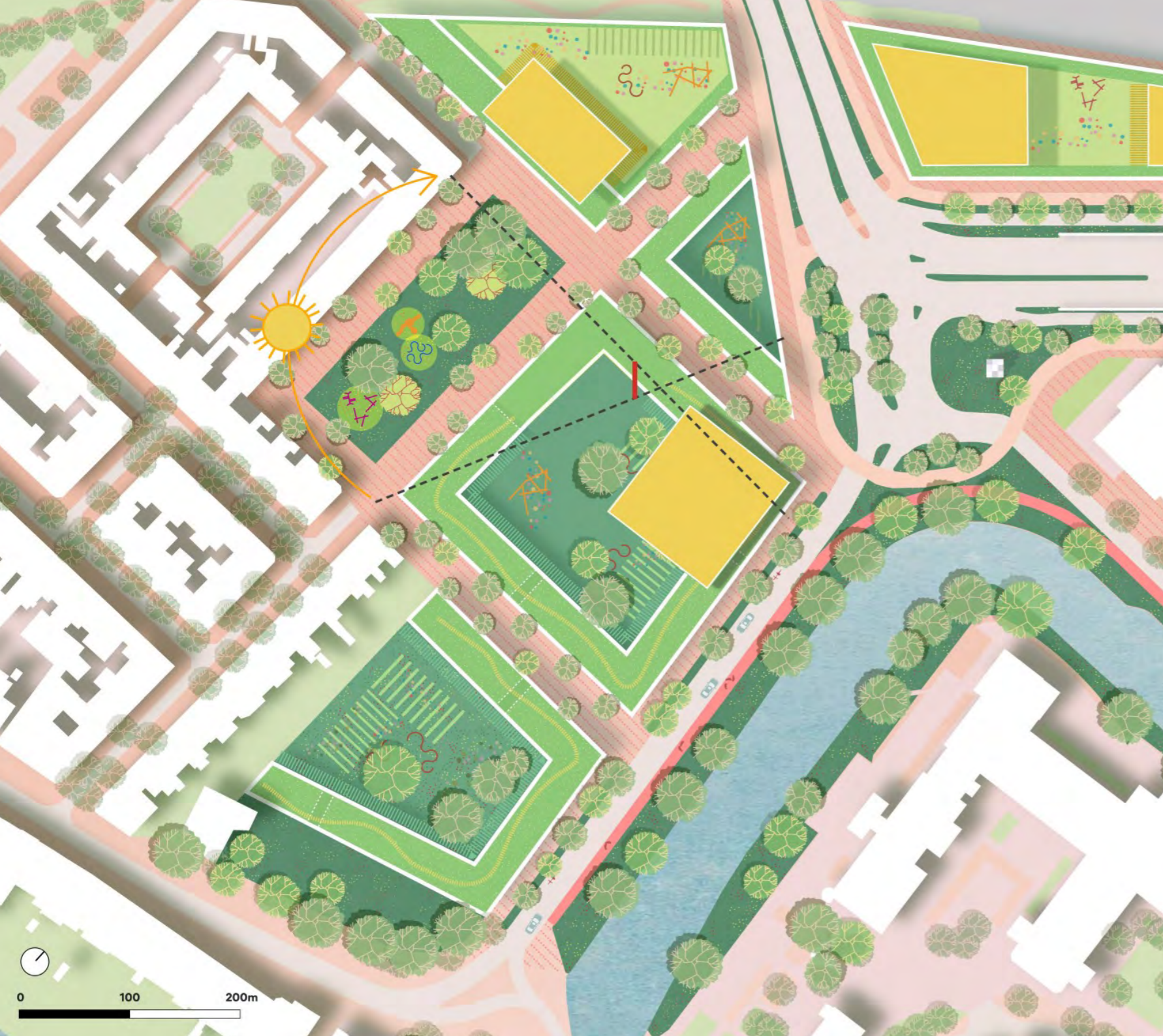

Verplaatsen van de toren zal gewaardeerd worden door de bewoners van de nu al aanwezige woningen in Transvaal.

Aan de andere zijde, de kant van het museum volkenkunde, heeft niemand last van de 30 meter hoogte.

 Het kunstwerk van Jan Meine Jansen.

Voorstel verplaatsing 30 meter hoge toren

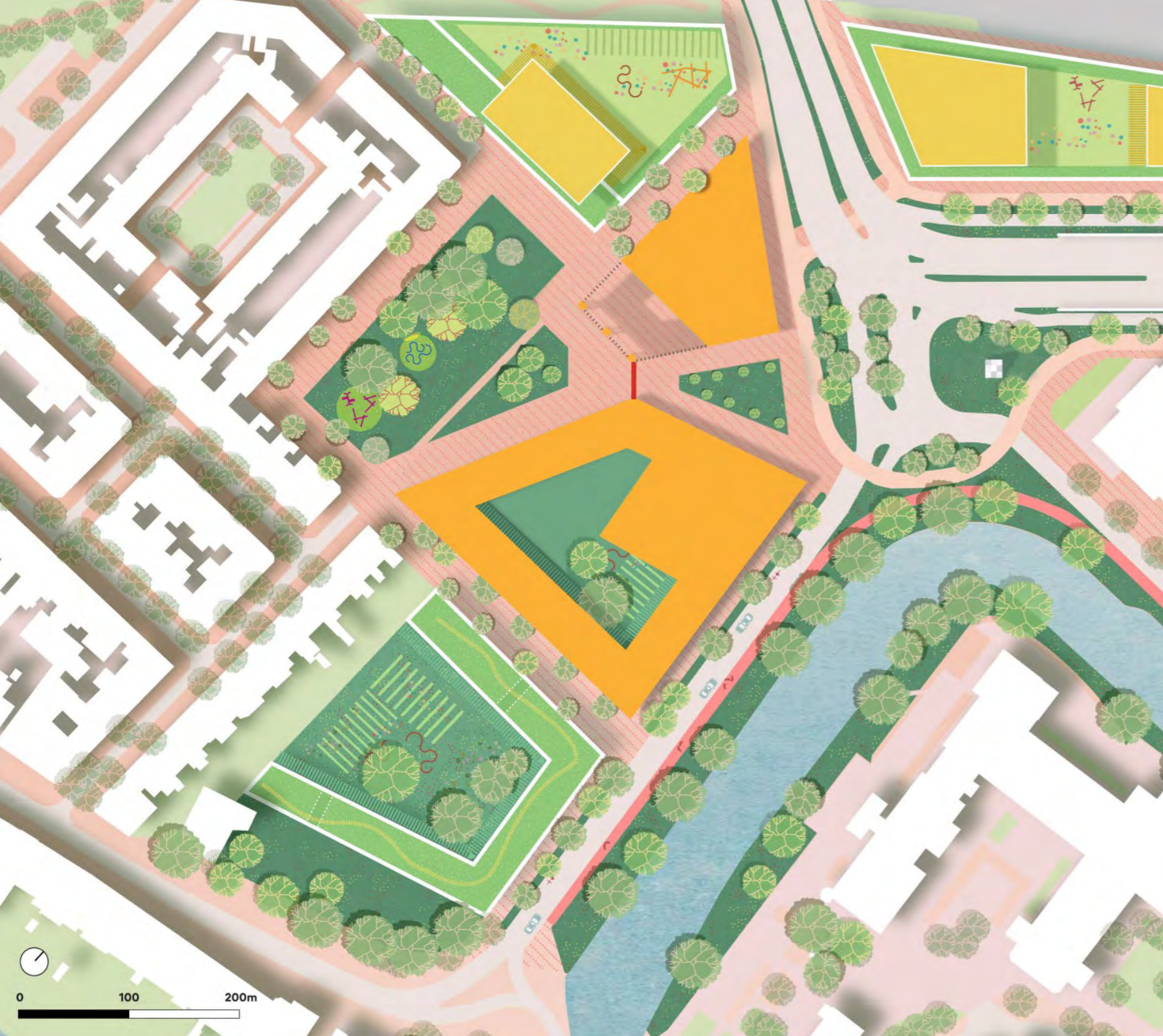

Het kunstwerk staat nu nog in een te bebouwen deel.

Het kunstwerk komt tot zijn recht als de zon er vrij op kan schijnen en het vanaf de andere zijde (stationsgebied en singel) goed zichtbaar en beleefbaar is.

De hier getekende snijvlakken kunnen de basis zijn de bouwblokken aan te passen, met behoud van woningcapaciteit en stedenbouwkundige bedoeling.

Snijlijnen om het kunstwerk tot zijn recht te laten komen

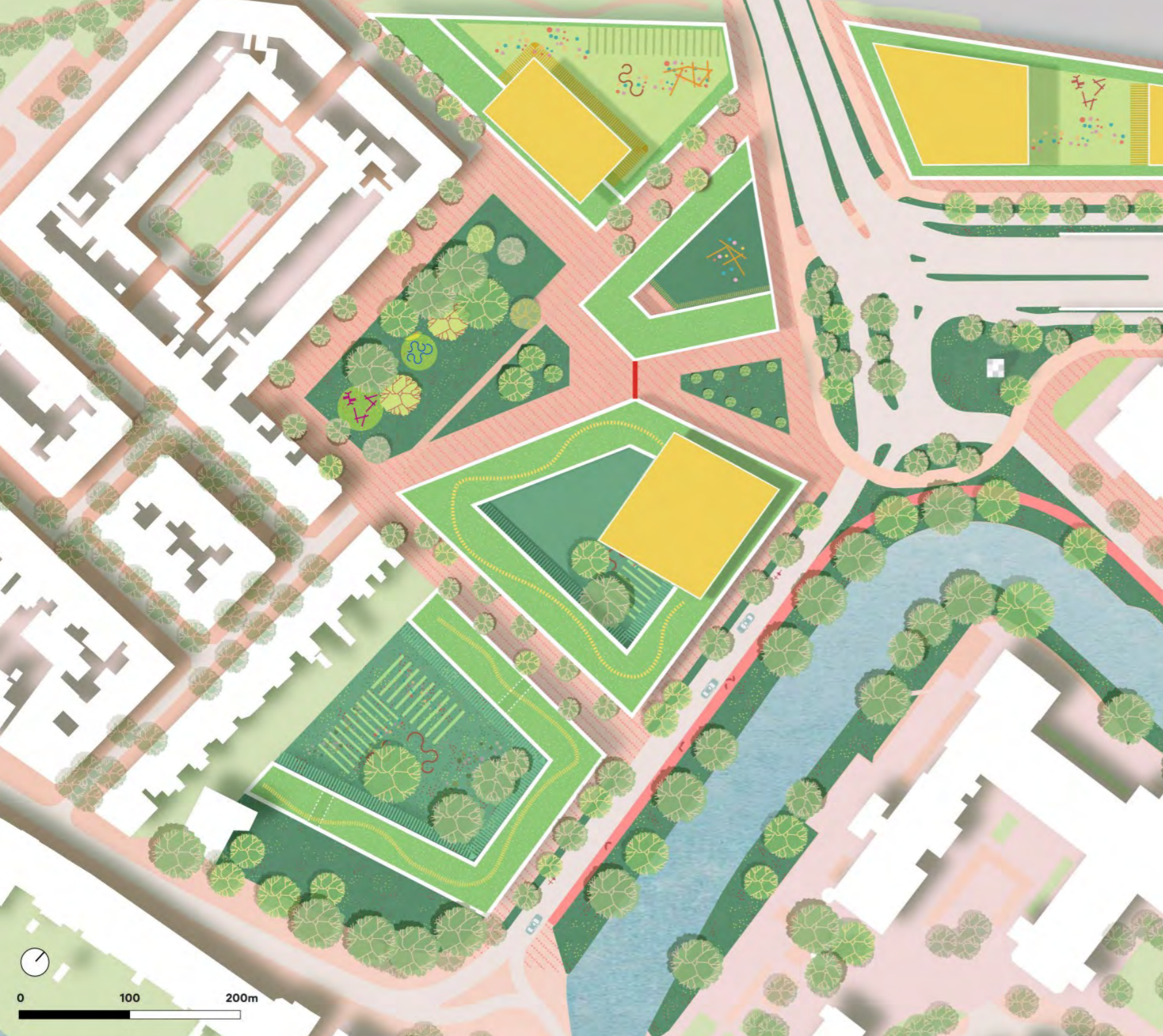

Bouwblok M1b krijgt in deze uitwerking een aangepaste vorm en een uitkraging. Ook bouwblok M2 is aangepast.

Het kunstwerk staat vrij, ingeklemd tussen M1b en M2. De zon kan er vrij op schijnen en er is zichtbaarheid vanuit het stationsgebied en singel.

De woningcapaciteit blijft overeind, evenals de stedenbouwkundige routes. Er ontstaan twee interessantere publieke ruimtes en er is meer publiek groen.

Vormaanpassing van de bouwblokken

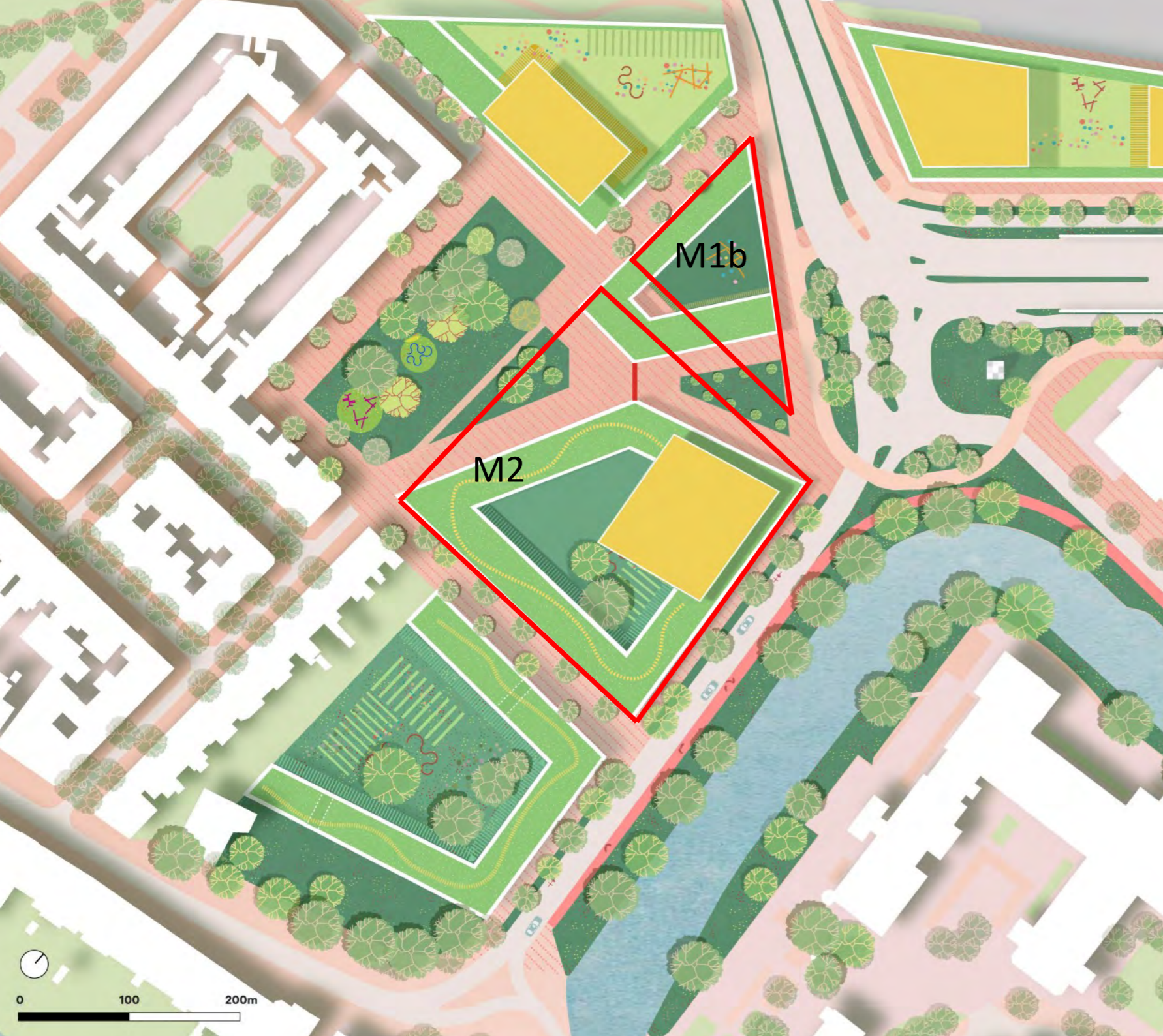

Bouwblokken M1b en M2 zijn zo uitgewerkt dat het kunstwerk van Jan Meine Jansen kan blijven op de plek waar het nu staat en volledig tot zijn recht komt (zonlicht en beleving).

De stedenbouwkundige uitgangspunten blijven volledig overeind evenals de woningcapaciteit.

Er ontstaan twee interessantere publieke ruimtes met meer publiek groen.

Uitwerking bestemmingsplan

De bouwvolumes in dit voorstel en het bestemmingsplan blijven gelijk. Dit voorstel biedt 30% meer publiek groen.

De bouwblokken vallen binnen de bouwvlekken M1b en M2. Twee uitkragingen van het kleinste blok gaat over de bestemming “Verkeer”.

Hierover schrijft het ontwerpbestemmingsplan:

4.1 De voor 'Verkeer' aangewezen gronden zijn bestemd voor:
s. balkons, luifels en *overstekende bouwdelen behorende bij hoofdgebouwen op de aangrenzende bestemming.*

Het bestemmingsplan stelt verder:

5.3.2 Algemene criteria afwijkingen

Het bevoegd gezag kan een omgevingsvergunning voor het afwijken van dit bestemmingsplan verlenen, mits:

- a. dit aanvaardbaar is binnen de stedenbouwkundige structuur en karakteristiek van de omgeving;
- b. de belangen van derden niet onevenredig worden geschaad.

Verder stelde het *ontwerp*-bestemmingsplan:

9.1 Afwijking maten, afmetingen en percentages

c. In afwijking van het onder b genoemde kan wel worden afgeweken van de maximale bouwhoogte voor zover dit noodzakelijk is voor de inpassing van het glas-in-beton kunstwerk van Jan Menno Meine Jansen dat is gebouwd in het kantoorpand met adres Stationsplein 107.

Deze laatste passage zou weer opgenomen moeten worden in het definitieve plan.

Binnen het bestemmingsplan

Als je het kunstwerk tussen de twee bouwblokken plaatst, zal de windbelasting door de wigvorm groter zijn. Omdat door de wind aan de andere kant een onderdruk ontstaat, zal de totale windbelasting nog groter zijn.

Een constructeur moet op basis van deze windbelasting en de feitelijke constructieve conditie van het kunstwerk bepalen wat er nodig is om kunstwerk een tweede leven te geven.

Te overwegen is, bij de glasdelen die uit helder glas bestaan, het glas eruit te halen. Dit zal de windbelasting reduceren.

Een mogelijkheid is **de betonconstructie** (alles wat grijs is in de prent) aan de huidige binnenzijde te vergroten. Er kan ook aan een **extern korset** gedacht worden.

2,3 cm dik glas

Technische aspecten

We hebben te maken met de sloopfase, waarin het kunstwerk constructief opgevangen moet worden voordat de belendende muren worden verwijderd. (Vooruit gedacht moet worden dat de gekozen oplossing direct deel kan zijn van de twee bouwblokken.) Het geheel moet met schoren op zijn plaats worden gehouden (maar niet in de weg staan voor de bouw van de twee bouwblokken).

De keuzes die gemaakt worden moeten in samenhang gemaakt worden met het plannen voor de sloop en het ontwerpen van de bouwblokken. Het ontwerpproces moet niet alleen constructief gedaan worden, maar nadrukkelijk ook artistiek. En op basis van de fysieke staat van het kunstwerk.

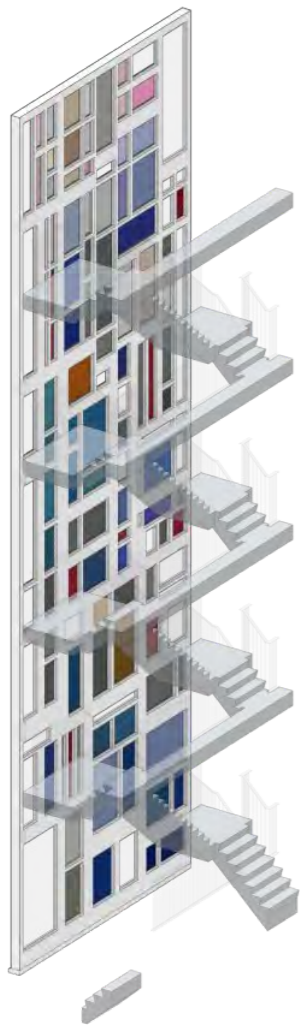
Dit is een intensief proces en kost tijd, maar kan, financieel gunstig, binnen de bouwopgave van de bouwblokken worden meegenomen.

Zo zullen de kosten voor het behoud van het kunstwerk ter plekke flink goedkoper zijn dan zorgvuldig demonteren, langere tijd opslaan en een reconstructie elders.

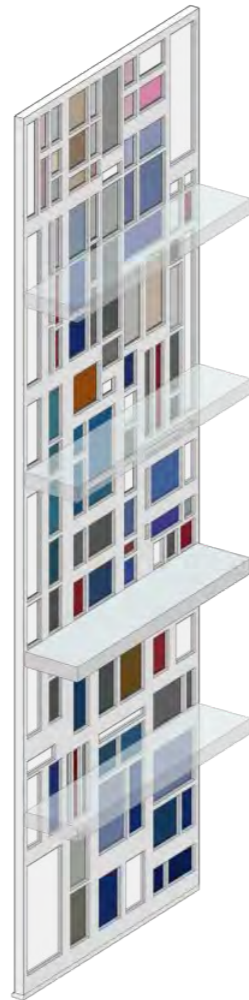
Bovendien is voor behoud goed fondsenwerving mogelijk.

Uitvoering en kosten

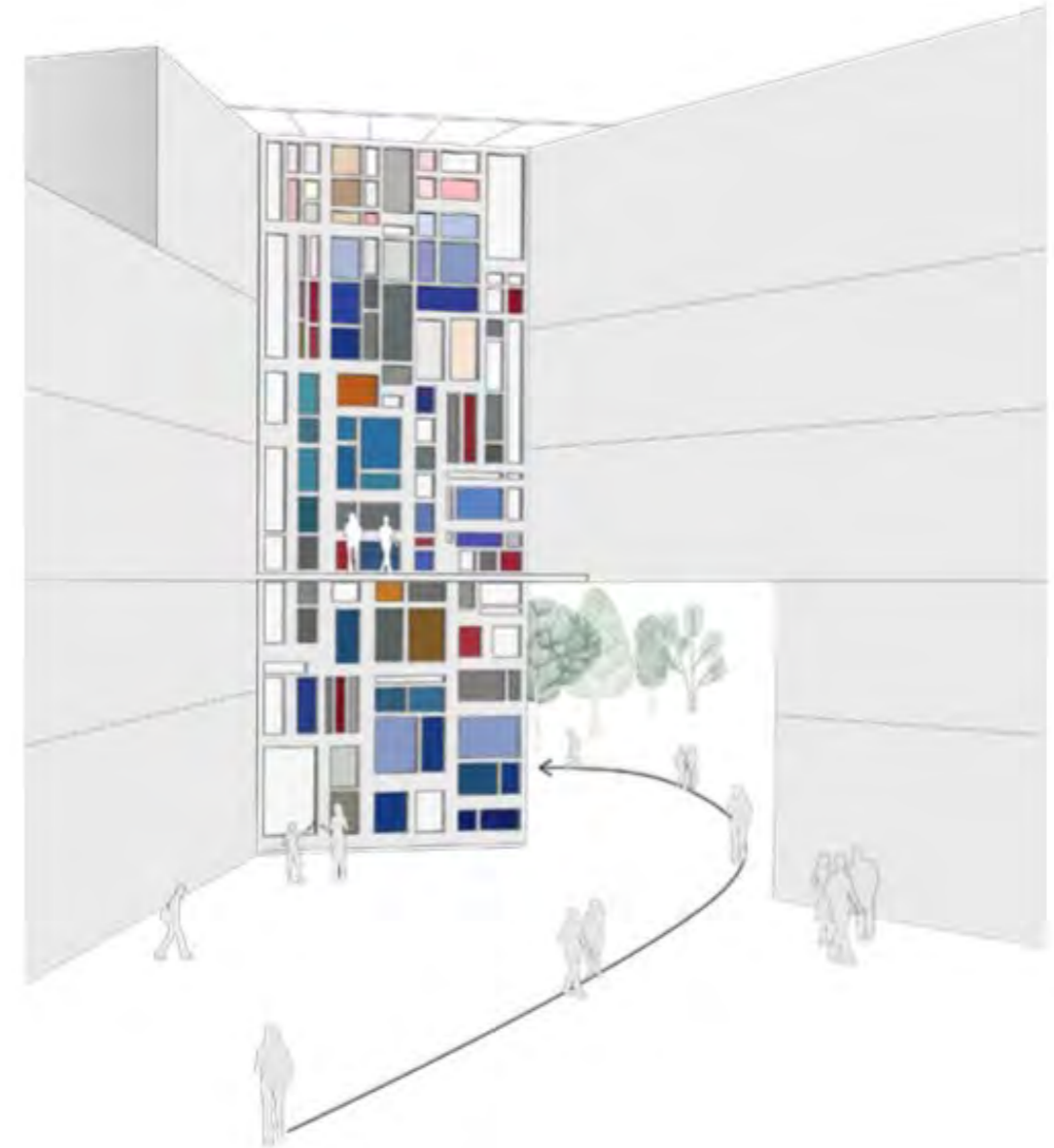
Bestaande situatie

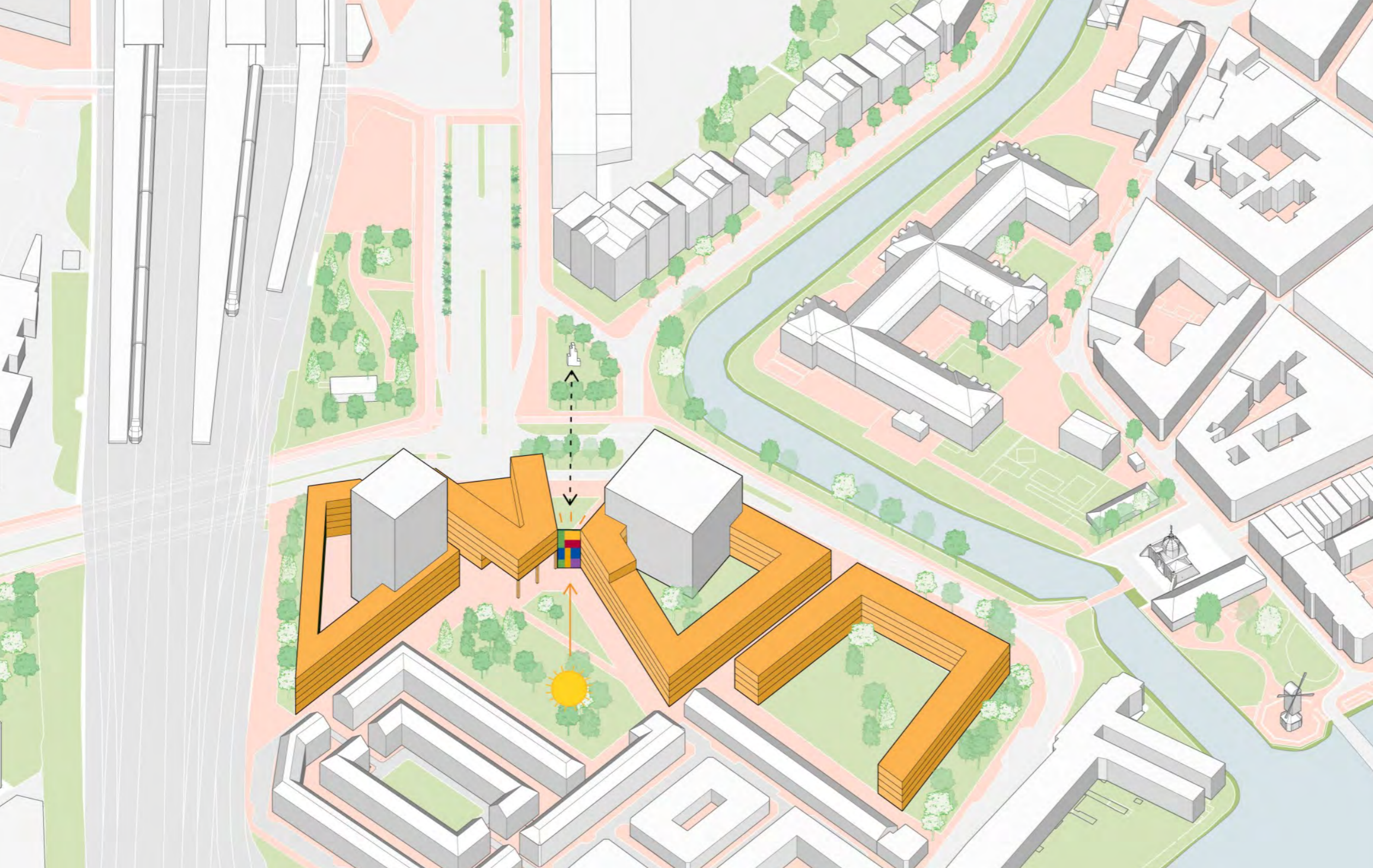
Mogelijk extern skelet
of verbindingsbruggen

Regenscherm

Mogelijke architectonische uitwerking

Leiden en de Stijl
Het behouden kunstwerk Glas in Beton van Jan Meine Jansen, geïnspireerd door de Stijl, gaat een dialoog aan met het beeld Vierkant in Vierkant van Van Doesburg

Colofon

Augustus 2023

Initiatiefnemers

HVOL

Jan-Jaap de Haan

Paulina Buring

Jos Hooghuis

Heemschut

Johanna Jacobs

Erfgenamen

Wolter Meine Jansen

Allard Meine Jansen

Ambassadeurs

Meta Knol

Elco Brinkman

Floris Alkemade

Fons Verheijen

Kunst-, cultuur-, architectuurhistorisch onderzoek

Yteke Spoelstra

Ontwerp

Allard Architecture, Amsterdam

Contact: Jan-Jaap de Haan
06-20087613

Samenvatting

Deze specifieke uitwerking van het bestemmingsplan voorziet in:

- behoud van het grootste glas-in-beton kunstwerk "Ode aan de Stijl" van Leiden en ver daarbuiten
- besparing op kosten door behoud in-situ
- mogelijkheid tot fondsenwerving bij ruim 30 fondsen, ism. Bond Heemschut
- ontsluiting van het kunstwerk voor breed Leids publiek
- verleent identiteit aan de nieuwbouw, met verwijzing naar de historie
- passend binnen bestemmingsplan
- trouw aan de uitgangspunten van het beeldkwaliteitsplan
- 30% meer groen voor de naastgelegen wijk
- betere zichtlijnen vanuit Transvaal
- gelijkblijvend bouwvolume

